

ISL

ND

MA

ISLANDŠČINA

Janez Orešnik

BABELTURNINN

Öll jörðin hafði eitt tungumál og ein og sömu orð. Og svo bar við, er þeir fóru stað úr stað í austurlöndum, að þeir fundu láglandi í Sínealandi og settust þar að. Og þeir sögðu hver við annan: »Gott og vel, vér skulum hnoða tígulsteina og herða í eldi.« Og þeir notuðu tígulsteina í stað grjóts og jarðbik í stað kalks. Og þeir sögðu: »Gott og vel, vér skulum byggja oss borg og turn, sem nái til himins, og gjörum oss minnimerki, svo að vér tvístrumst ekki um alla jörðina.« Þá steig Drottinn niður til þess að sjá borgina og turninn, sem manna synir voru að byggja. Og Drottinn mælti: »Sjá, þeir eru ein þjóð og hafa allir sama tungumál, og þetta er hið fyrsta fyrirtæki þeirra. Og nú mun þeim ekkert ófært verða, sem þeir taka sér fyrir hendur að gjöra. Gott og vel, stígum niður og ruglum þar tungumál þeirra, svo að enginn skilji framar annars mál.« Og Drottinn tvístraði þeim þaðan út um alla jörðina, svo að þeir urðu af að láta að byggja borgina. Þess vegna heitir hún Babel, því að þar ruglaði Drottinn tungumál allrar jarðarinnar, og þaðan tvístraði hann þeim um alla jörðina.

Islandščina se govori na Islandskem (ok. 300 000 naravnih govorcev) in raztreščeno po svetu, zlasti v ZDA in Kanadi (ok. 100 000 govorcev). Glavno mesto Republike Islandije je Reykjavik (ok. 100 000 prebivalcev). Islandščina je najbolj zahodni severnogermanski jezik, izpričan kontinuirano od 12. stoletja. Zlasti v srednjem veku je nastala bogata književnost, katere ohranjeni deli so največje narodno bogastvo Islandčanov. Prve tiskane knjige so iz sredine 16. stoletja. Zdaj delujeta na Islandskem dve univerzi, a nista popolni.

Črke. Vsi samoglasniki imajo lahko naglasno znamenje ostrivec, in tedaj je izgovarjava nepričakovana: npr. *á* se izgovarja [au]. Črka *æ* se izgovori [ai]. Med soglasniki izstopata *ð* in *þ* [θ], slednji se sploh rabi samo v islandščini, tako da po njem takoj prepoznamo besedilo kot islandsko. Črka *f* se v zvenečem okolju izg. [v], npr. *hafu* ['ha:va] 'imeti'.

Glasovje. Sklepanja iz pisave na izgovarjavo se je treba naučiti, ker je pisava v veliki meri etimološka. (Namen je, da bi Islandčani kljub sedaj dokaj spremenjeni izgovarjavi še vedno mogli brati svojo srednjeveško književnost.) Težaven samoglasnik je *u*; izgovarja kot [u] brez zaokroženih ustnic. Naglašeni samoglasniki so načeloma dolgi v odprtih zlogih, kratki v zaprtih zlogih; nenaglašeni samoglasniki so vedno kratki. Soglasniki *p t k* so včasih pridihnjeni, včasih s preddihom; npr. *þakka* 'zahvaliti se' se izgovarja s [ʰk]. Soglasnika *k* in *g* se pred *e* in *i* mehčata; *g* doživlja pri tem kar velike spremembe. Črka *g* se pogosto izgovarja kot [ɣ]. Zvočniki *n m l r* so v nekaterih položajih nezveneči, kar tuji težko posnemajo.

Po oblikoslovju je islandščina še najbolj podobna sedanji nemščini. Samostalniki, pridevniki in skoraj vsi zaimki ločijo ednino in množino ter po štiri sklone: imenovalnik, rodilnik, dajalnik in tožilnik. Samostalnik loči moški, ženski in srednji (slovnični) spol. Sklanjatvenih vzorcev je precej. Domala vsak pridevnik ima po dve sklanjatvi, krepko in šibko, katerih raba je določena s skladenjskimi merili (šibka sklanjatev se rabi domala samo ob določnem členu samostalnika, npr. *íslensk-a bók-in* 'islandska knjiga (dol.)'). Stopnjevanje pridevnikov je zvečine z obrazili. Nedoločnega člena islandščina nima (in je to tipološka posebnost), določni člen je dveh oblik: predpostavljene (ki se rabi, neobvezno, kadar je pred samostalnikom

pridevnik) in zapostavljeni (zlit s samostalnikom, npr. *hestur-inn* 'konj'). Glagoli se delijo na krepke in šibke. Spregatev pozna dve števili in tri osebe ter povedni, velelni in subjunktivni naklon. Ločita se tvornik in trpnik. Obstaja tudi srednjik (z obrazilom *-st*); ima trpni in druge pomene. Glagolski časi so sedanjik, preteklik, dovršilnik (perfekt), predpreteklik in prihodnjik (zadnji trije so zloženi s pomožnikom): *hann kastar* 'on vrže', *hann kastaði*, *hann hefur kastað*, *hann hafði kastað*, *hann mun kasta*, nedoločnik *kasta* 'vreči'.

Skladnja v nasprotju z oblikoslovjem ni posebno podobna nemški. Veliko je posebnosti, ki jih tudi v drugih severnogermanskih jezikih ne nahajamo. Tako je premi predmet resda pogosto v tožilniku, a skoraj enako pogosto v dajalniku; npr. v zvezi 'vreči kamen' je predmet v dajalniku: *kasta stein-i*. Kakega pravila, ki bi urejalo razvrstitev tožilniškega in dajalniškega predmeta, ni. Mnogo je opisnih zgradb, in v tem pogledu je islandščina podobna angleščini, vendar je ustroj takih zgradb z angleškega stališča nekoliko nepričakovan, kajti opisne zgradbe zaznamuje predvsem raba nedoločnika (ne morda deležnika sedanjika). Tako obstaja *vera aðlæra* 'to be learning' (s pomožnikom *vera* 'biti' in nedoločnikom *aðlæra* 'učiti se'). Dalje začenjalna zgradba *fara aðlæra* 'začeti se učiti' (s pomožnikom *fara* 'iti'). Itd. Če osebek ni samostalniška zveza ali stavčni, je obvezna raba nenaglašeni osebni zaimkov. Ta raba se razlikuje od drugih sodobnih germanskih jezikov po tem, da je osebni zaimek obvezen tudi v velelniku, npr. *kasta-ðu* 'vrzi', *kasti-ði* 'vrzite'.

Ta hip je najlažje rabiti učbenike (raznih stopenj) na spletu, ki jih pripravlja islandska ustanova Stofnun Sigurðar Nordals, vendar so plačljivi in predpostavljajo, da učenec razume angleško.

Viri:

Stefán Einarsson: *Icelandic. Grammar. Texts. Glossary*. Baltimore: The Johns Hopkins Press, [1945] 1967.

Kress, Bruno: *Isländische Grammatik*. Leipzig: Enzyklopädie, 1982.

